

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 7 (296) ЖОВТЕНЬ

2015

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 7 (296) жовтень 2015

Частина I

За матеріалами

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Національно-патріотичне виховання дітей і молоді
в контексті ствердження суб'єктності української держави»*

Засновано в лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію:

серія КВ № 14441-3412ПР,

видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку

наукових фахових видань України

(педагогічні науки)

Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних

«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю

№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

(протокол № 3 від 30 жовтня 2015 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступник головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Михальський І. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор біологічних наук, професор **Іванюра І. О.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

кандидат філологічних наук, професор **Пінчук Т. С.,**

доктор філологічних наук, професор **Дмитренко В. І.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії „Педагогічні науки”:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.,**

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.**

Редакційні вимоги

до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***), 2012.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга – номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13 – 14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Список використаної літератури» або після слів «Список використаної літератури і примітки» (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015

between tourism businesses and research institutions are indicated, also the role that volunteers can play in the Memorial tourism is shown. The basic directions impact of memorial tourism on the formation mutual to all Ukrainians discourse of historical memory.

Key words: memorial tourism, political repression, civic education, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 329.73

В. І. Осьодло, Л. М. Будагьянц

**ДИНАМІКА КУЛЬТУРНО-ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
І БОРОТЬБА ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН**

Актуальність проблем динаміки національно-державницької ідентичності українців зумовлюється тим, що ступінь сформованості цього типу самовизначення громадян свідчить про розвиток соціальної суб'єктності їх разом як політичної нації, отже – як колективного носія політичного волевиявлення щодо власної спільної долі як у життєвому просторі власної країни, так і просторі міжнародних відносин. Метою даної статті є аналіз зрушень, що відбуваються в українській національній ідентичності протягом останніх десятиліть з врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників цього процесу.

Специфіка поточного стану справ у формуванні національних ідентичностей загалом й національної ідентичності українців, зокрема, висвітлюється в сучасних соціальних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів. Передісторія та логіка розгортання зазначеної проблеми виявляється в аналізі становленні філософії української національної ідеї, що в ній знайшли концептуального осягнення історичні колізії і завдання розвитку самосвідомості українського народу й перетворення його на суб'єкта націо-державотворення – політичну націю.

Окремої уваги вимагає акцентування посткласичних ракурсів концептуалізації національної самосвідомості, пов'язаних із впровадженням концепту «ідентичність» та інтерпретацією його в контексті питань етно-культуро-державотворення. Адже породжені піднесенням новоєвропейських націй поняття «геній нації», (що, як приклад, за Вольтером, означає «характер, звичаї, головні таланти і навіть пороки, що відрізняють один народ від іншого»), та «національний дух», (що, зокрема, Ш. Монтеск'є розуміє як утворення, сформоване впливами

клімату, релігії, законів, принципів правління, прикладів минулого, звичаїв, обичайностей, які управляють людьми), у формулювання яких важливий внесок зроблений речниками класичної німецької філософії (Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель) та німецького романтизму (Фр. Гьольдерлін, Ф. Новалис, Ф. Шлегель, А. Шлегель та ін.), то в розвитку неklasичної філософії ХХ століття вони здобувають статусу метафор й позбавляються тоталізуючого забарвлення [9, с. 78]. У такий спосіб справжня реальність визнається за особистісним самовизначенням з її позиціями солідаризації із соціо-культурно-політичними спільнотами, наслідком яких постають колективні ідентичності.

У сучасному соціально-гуманітарному пізнанні особистісна ідентичність тлумачиться як горизонт, смислова зв'язаність, що забезпечує цілісність розмаїтих феноменів існування людини – її минулого, теперішнього та майбутнього, – та яка зумовлюється ставленням до себе і своєї ситуації. Ідентичність являє собою «сплав» багатьох інтеріоризованих психосоціальних параметрів, різноманітних позицій «самоналежності». Контекстуальність людського існування (її «історичність» в сенсі екзистенціалізму) проявляється в прийнятих параметрах власної належності до спільнот (етнічна або культурна спільнота, нація, субкультура тощо). Позиції соціальної ідентичності особистості задаються колективно утворюваними самоописами, відповідними до умов виокремленості та вписаності діяльності спільнот в систему суспільних взаємодій. Згідно з типом колективу (спільноти), з яким ідентифікують себе індивіди, розрізняють політичну, національну, ідеологічну, етнічну, культурну, геополітичну тощо ідентичність.

Кожна епоха історії характеризується її провідною формою соціокультурної ідентичності, яка визначається тим типом або шаром культури, що визнається індивідами як найбільш значущий щодо відповіді на питання «хто ми?», «хто я?». З огляду на це задана історичним типом культури (родовим, етнічним, релігійним, національним, наднаціональним) відповідь на ці гранично загальні питання буде пов'язана з ідентифікацією себе індивідами через рід (плем'я), етнос, конфесію, націю або культурно-цивілізаційною спільнотою (як «панєвропейська», «панарабська», «пантюркська», «панслав'янська» тощо) [3].

Слід зазначити зміну наголосів, що розставляють класичні та посткласичні філософія та наука при тлумаченні взаємозв'язку особистісної і колективної ідентичності. Якщо в класичній думці дійсне існування приписується передусім колективній самосвідомості, в межах якої виокремлюється самосвідомість особистісна, за посткласичним розумінням, ідентичність як атрибутивна характеристика може приписуватись лише індивідам. У зв'язку з цим видатний німецький філософ, представник Франкфуртської школи «критичної теорії суспільства» й провідний речник комунікативного напрямку сучасної філософії Ю. Габермас, висловлює застереження щодо некритичного вживання терміну ідентичність, в якому існує небезпека (асоційована з

досвідом тоталітаризму) підміни проблематики індивідуальної ідентичності риторикою ідентичності колективної зі згубною щодо проголошуваних демократією ідеологічними наслідками [9, с. 14].

Урахування викладеного вище дає підстави для конкретизації розуміння феномену національної ідентичності, трендів національних ідентичностей, зумовлених зміною конфігурації міжнародних відносин після розпаду біполярної системи, а також, глобалізацією соціального простору.

З епохи постання національних держав їхня спроможність засвоювати власний геополітичний, геоекономічний та геокультурний простір, а також реалізовувати тривалий послідовний вплив в просторі міжнародному пов'язується зі ствердженням національно-державної ідентичності, у якій смислове ядро державницької ідеології – національна ідея, відбивається через сімейство споріднених фактів буденної практичної свідомості членів суспільства як громадян. Національно-державна ідентичність як самототожність індивідів та спільнот поєднує «опис себе» з точки зору значущих спільних рис, що притаманні громадянам цієї держави («внутрішній погляд») та самоопис з токи зору місця своєї нації у взаєминах з іншими націями («зовнішній погляд»).

Типи національної ідентичності концептуалізуються навколо виокремленої спільнотою власної головної відмінної ознаки: громадянсько-політичної (Захід) або ж етнокультурної (Схід). Основними параметрами ідентифікаційної «західної» моделі є «політична свідомість рівності перед законом» (П. Алтер), «спільність громадянської культури та ідеології» (Е. Сміт) «спільність рівноправних громадян; патріотична прихильність поділюваних усіма політичних практик і цінностей» (М. Ігнат'єф), тоді як «східна модель наголошує на спільність релігії, мови, традицій, звичаїв, довіри до представників власного етносу (М. Ігнат'єф) місця проживання, історії [1].

За висновками досліджень на початок-середину 90-х років ХХ століття поділ за типами національної ідентичності, що згуртовує її носіїв в національні спільноти й відрізняє від інших, чітко простежуються у зв'язку з геополітичними координатами «Захід» та «Центр»-«Схід». Відповідні до них уявлення про громадянськість «західної ідентичності» та переважну етнокультурність «східної» в цілому відповідають емпіричній реальності 1990-х років ХХ століття.

Водночас, широкомасштабні дослідження кінця 1990-х – початку 2000-х років [1; 3; 4; 6; 7; 11; 13] виявляють, що подібне бачення вже перетворилося на дещо застарілий стереотип, «інерційну візуалізацію минулого досвіду», оскільки зі здобуттям чи справжнім ствердженням суверенітету та незалежності – з привласненням політичної суб'єктності націями Центральної та Східної Європи, їхня національна ідентичність все більше пов'язується з громадянсько-державницькою ідеєю.

З іншого боку, спостерігаються ознаки впливу «етно-культурно-релігійного ренесансу» на самоідентифікацію громадян вестерних

держав із традиційною політико-правовою артикуляцією національної ідеї [1; 4; 7; 10; 15; 16]. Намагаючись схопити конкретику змін в розмаїтих практично діючих картинах соціального світосприйняття та сприйняття себе, експертні товариства прагнуть до впровадження інтегративних підходів, які націлені на здолаття стереотипів «західно-політичної» та «східно-етнокультурної» концептуалізації національних ідентичностей. На зміну міфів «етноцентризму» та «мультикультуралізму» приходить багаторівневий аналіз патернів національної ідентичності, в який включаються такі показники як характер еміграційної політики держави, ставлення до неї громадян, відношення (лояльність) титулярних спільнот до субкультур, національних меншин тощо (С. Шульман) [1].

Слушність такої корекції підходів підтверджується вітчизняними соціальними розвідками. Особливо цікавими є «зрізи» громадської думки українців, проведені в довоєнний період – до граничного загострення інформаційно-психологічної боротьби проти України з боку РФ у відповідь на європейський вибір України та її рішучі кроки в реалізації суверенітету і незалежності. За результатами соціологічних опитувань Центру соціальних досліджень «Софія» (Київ). Проведені з 15 по 21 листопада 2011 обстеженнях у всіх областях України, АР Крим, містах Київ і Севастополь (загалом у 125 населених пунктах), в ході яких були опитані 2009 респондентів у віці від 18 років і старше, засвідчили, що етнічне походження не акцентується українцями як ключовий критерій національної ідентичності [13].

Лише 16,0% респондентів вважають «дуже важливою» умовою наявність батька-українця, одночасно 43,6% опитаних вважають цю характеристику «не дуже важливою» або «зовсім не важливою». Так само сприймається критерій наявності матері-українки: 15,6% респондентів виокремлюють цю обставину як «дуже важливу», а 43,4% – «не дуже важливу» або «зовсім не важливу». За висновками дослідників, «національна ідентичність українців ґрунтується швидше на громадянському патріотизмі, ніж має етнічні принципи».

Більше половини респондентів висловились про те, що щоб вважатися справжнім українцем, необхідно, в першу чергу, відчувати себе таким. 64,8% респондентів назвали цей критерій «дуже важливим». У перелік «дуже важливих» характеристик, які дають підставу ідентифікувати себе зі «справжнім українцем», значна кількість респондентів відносять також проживання на території України (40,2%), дотримання законів країни (39,1%), знання української історії та культурної спадщини (38,7%), наявність українського громадянства (34,5%), а також користування українською мовою (31,1%). При цьому зазначені тренди за декілька років до війни виявляються як переважні на всій території України.

За результатами опитувань Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Харківській,

Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій, Донецькій областях, на які здійснюється особливо потужний антиукраїнський інформаційно-пропагандистський вплив РФ, 70% громадян виступають за єдину Україну і не бажають приєднання до РФ. Найбільша кількість тих, що висловилися за приєднання до Росії напередодні АТО, – в Донецькій (27,5%) та в 30,3% в Луганській областях. В цілому ж з восьми областей за приєднання до Росії лише 15,4% опитуваних [11].

Виявлені сучасними соціальними дослідженнями зміни в змісті української національної ідентичності відповідають загальній логіці становлення цього феномену, яка значно раніше (в першій третині ХХ століття) й у специфічному стилі була досягнута теоретиками українського націоналізму, коли ствердження національної ідентичності в громадянсько-державницькій формі постало як практичне завдання. Проблеми та запити історії становлення національної ідентичності українців відбиваються еволюцією філософії української національної ідеї (В.Горський) [5], в якій чітко прослідковуються фази: етно-фольклорно-мовна, національно-культурницька, національно-державницька. До речі, саме етнічний, культурний та громадянсько-політичний компоненти виокремлюються сучасними інтегративними підходами при соціальних дослідженнях особливостей сучасних національних ідентичностей.

Оскільки боротьба за власну національну ідентичність була розпочата в часи бездержавного існування українців у складі Російської та Австрійської імперій, вихідні форми становлення філософії української національної ідеї окреслюються в межах етно-культуро-мовного проекту. На відродження історичної пам'яті та осмислення особливостей національного характеру, найкраще вираженому в народній культурі (фольклорі), культурних героях та визначних колективних зверненнях українського народу, спрямовується діяльність заснованого у 1865 році Кирило-Мефодіївського товариства (М.Костомаров, Т.Шевченко, Г.Андрузький, М.Гулак, П.Куліш, О.Маркович та ін.). Непересічна роль Тараса Шевченка для цього і наступних етапів становлення національної ідентичності українців полягає в наданні нової життєвості героїчному міфіві українського козацтва, в піднесенні його естетики до досконалих поетичних форм. Свідченням значущості творчого внеску Шевченка в формування української національної ідентичності слугує те, що згодом сам образ Кобзаря міфологізується й поет залишається в народній пам'яті як культурний герой.

Другий, культурницький, етап (60-70-х років ХІХ ст.) становлення філософії української національної ідеї, пов'язаний з програмою розгортання системи форм національної культури (народної просвіти та всіх ступенів національної освіти, науки, публічної думки, громадських спілок, культури господарювання тощо) за взірцями тогочасних провідних європейських країн як необхідної умови відродження (формування) української нації. Ідейними лідерами цього періоду є представники

національно-культурного товариства «Громада» – В. Антонович, М. Драгоманов, Б. Познанський, М. Зібер, П. Чубинський, І. Касьяненко.

Як зазначає сучасний канадський дослідник П. Магочий, перший та другий етапи історії філософії національної ідеї (1840-1900-ті рр.) були підготовчими – «організаційною стадією, коли закладаються культурні організації (читальні, театри, бібліотеки, музеї, національні доми тощо), школи й видання для поширення знання про національну спадщину, яку вже зібрано або яка далі збирається» [8, с. 101]. Вища ж форма розвитку національної ідеї досягається з виставленням завдань власної державності й державницько-політичної активності громадян – самоствердження політичної нації. Ці завдання формулюються теоретиками українського державницького націоналізму М. Міховським, В. Липинським, Д. Донцовим на тлі нетривалого встановлення української держави та подальшої втрати незалежності і суверенітету. Головну причину цього ідеологи націоналізму вбачали в нерозвиненості національної ідентичності та національної ідеї українців, а також нерозуміння культурницькою національною інтелігенцією значення збройних сил для збереження й розвитку суверенної і незалежної держави.

Цілком зрозуміло, чому укладені Донцовим і Липинським вже після зазначених подій концепції української національної держави були антидемократичними й антиліберальними – демократи і соціалісти власноруч розпустили українське військо й відмовитися від незалежності й суверенітету. Проте, доростання національної ідентичності сучасних українців до громадянсько-державницької форми, про що мріяли речники націоналізму ще на початку ХХ століття, пов'язане саме з інтеріоризацією цінностей демократії, конституціоналізму, прав і свобод людини і громадянина в самосвідомість значної частини громадян України. Однак, із значним ступенем ймовірності, можна стверджувати, що цей процес породжений більше динамкою емпіричних соціальних комунікативних взаємодій в українському суспільстві на тлі міжнародних трендів, та, передусім, війною за незалежність, ніж активністю національних еліт.

Як зазначає український політолог В. Карасьов, вітчизняний проект національної демократії, в змаганнях за який формується самоідентичність українців, розгортається на тлі спектру опозицій (парадоксів) світо- і самосприйняття: «територія-простір», «емоційне-процедурне», «національне-постнаціональне» [6].

Разом з цим, сучасна динаміка національних ідентичностей визначається взаємозумовленими та протилежноспрямованими трендами «глобалізація»-«локалізація». За твердженням експертів [1; 6; 7; 10; 12; 14; 15; 16] в останні десятиліття ХХ – на початку ХХ століття культура і з нею культурна ідентичність дрейфує у ще чітко не виявленому «постнаціональному» напрямі, що зумовлює низку практичних і теоретичних проблем, бо передбачає корегування підходів до зазначених феноменів. Зокрема, з намаганнями осмислити поточні

ментальні трансформації пов'язані концепти культурно-цивілізаційної ідентичності (С. Гантінгтон) [15; 16], геокультурної ідентичності (І. Валерстайн) [2], постнаціональної ідентичності (П. Монро) [12].

Розробка проблем національної ідентичності має безпосереднє відношення до визначення смислів, форм, обмежень, підходів концептуалізації та інтерпретації цілей, завдань, методів ідеологічної роботи та національно-патріотичного виховання. Передусім необхідно врахувати, що культурна ідентичність є стрижневим компонентом семіотичної системи ідеології. Оскільки ідентичність окреслює горизонт саморозуміння індивідів, поля взаємностей та опозицій у соціальних взаємодіях за схемою «свій»-«чужий», комплекси належної поведінки, образи бажаного майбутнього та реакції на поточні події, ствердження спільної ідентичності соціальної спільноти, суспільства постає провідним критерієм дієвості ідеології, що претендує на роль смисло-образного контексту життєвого світу цієї спільноти/суспільства. Розробка ефективної та адекватної потребам, цілям, ідеалам українського суспільства системи ідеологічної роботи та національно-патріотичного виховання як її аспекту передбачає чітке усвідомлення динаміки соціокультурної ідентичності громадян України.

Національна ідентичність є засадою національної ідеї, орієнтиром визначення внутрішніх і зовнішніх національних інтересів, формулювання та інтерпретація яких є вихідним етапом послідовної розробки стратегічних цілей та пріоритетів держави, на цьому базисі – концепції національної безпеки, а на її основі – концепції діяльності основних соціальних інститутів як механізмів розвитку сфер суспільства. Відтак цілепокладання держави щодо діяльності її інститутів буде відповідним національним інтересам й історично-конкретним стратегічним цілям та пріоритетам за умов слідування базовому принципу суверенітету нації, узгодженості з запитами розгортання національної ідентичності, з одного боку, та конкретизації в науково обґрунтованих й ідеологічно виважених концептуальних розробках основних напрямів національної безпеки та доктрин розвитку основних інститутів української держави та суспільства.

Оскільки ідеологія скріплює та спрямовує спроможність індивідів до узгоджених колективних дій, вона є одним з основних чинників могутності держав у мирний та воєнний час. А невпинна боротьба ідеологій, в решті решт, точиться навколо змагань за ствердження визначеного типу ідентичності як умови вирішення завдання легітимації наявних чи альтернативних щодо них влади та порядку, й у такий спосіб забезпечення для них соціальної бази підтримки. Це стосується як внутрішнього, так і зовнішнього політичного простору, в якому все більшого значення набуває розробка та застосування «концептуальної», «ідеологічної» зброї, ефективність якої з огляду на мету «накидання власної волі супротивнику» забезпечується завдяки інкорпоруванню світо- і саморозуміння останнього власної концепції історії (деформація

колективної пам'яті), образу світу, преференцій і очікувань. «Гаряча війна» перетворюється на допоміжну фазу бойовища за ідентичність. І лише перемагаючи у «війні концептуальній» українська нація матиме змогу закріпити героїчні здобутки українського воїнства у визвольній боротьбі проти РФ (АТО).

У зв'язку з цим зосередження уваги на національно-патріотичному вихованні є своєчасним і життєво важливим. Проте, слід врахувати, що самі поняття зі смислового поля «нація»-«патріотизм» потребують інтерпретації в контексті європейської політичної філософії демократії. Щоб убезпечитись від етнізації поняття нації та зведення його смислу до шару фольклору (що цілеспрямовано впроваджувалася владою Російської Імперії, так і СРСР), від інерції тоталітарних концептів патріотизму, маємо впровадити європейську практику перевірки дискурсів через співставлення із фундаментальними цінностями Великої французької революції, адже саме в ній були закладені принципово нові смисли понять «революція», «нація», «суверенітет», «патріотизм», «права людини і громадянина» й засвоєння яких на рівні життєвих орієнтирів і є власне змістом ідеологічної роботи та національно-патріотичного виховання як її аспекту.

Підсумовуючи викладене зазначимо наступне.

Найважливішою ознакою динаміки національної ідентичності українців є посилення її національно-державницької компоненти, з одночасним збереженням та тенденцією до перетлумачення в дусі ідей прав і свобод людини, демократії, громадянської солідарності.

Поведений аналіз дає підстави стверджувати, що уявлення про переважну етнокультурність «східної» національної ідентичності, української, зокрема, є застарілими, що це застарівання пов'язане із формуванням суб'єктності українського народу в реалізації державотворчих проектів демократії й війні за незалежність, отже перетворенням його на політичну націю. Такі кардинальні зрушення даються в знаки у фіксації громадянсько-політичних ознак в якості провідних в ідентифікації належності до української нації. Як важливе в українській національній ідентичності визначаються визнання цінності вільного етно-культурно-релігійного розвитку спільнот українського суспільства, пов'язані з ідеєю «багатства в різноманітності» з одночасним ствердженням волі до об'єднавчої загальнонаціональної культури, що є світовим трендом «східних», «центральных» та «західних» національних ідентичностей 2000-х – 2010-х років.

Логіка становлення національної ідентичності українців виявляється в еволюції філософії української національної ідеї від етно-мовної, через національно-культурницьку до громадянсько-державницької концептуалізації. Висвітлена речниками філософії українського націоналізму майже сторіччя тому потреба зростання національної ідентичності до політично-державної форми як необхідної умови здобуття власної державності реалізується вже в умовах

державного суверенітету й незалежності України, проте в проєкті демократії, зверхності права та загальнолюдських цінностей. Разом з цим, слід наголосити на тому, що дані зрушення є не стільки наслідком діяльності «провідної верстви» (за Д. Донцовим) чи «національної класократії/аристократії» (за В. Липинським), а розгортанням соціальних комунікацій у національному та наднаціональному просторі та масовій колективній боротьбі громадян за незалежність, у якій окреслюються риси насправді національних еліт.

Некласичне посттоталітарне соціальне пізнання тлумачить ідентичність як таку і національно-державницьку ідентичність, зокрема, як результат саме особистісного самовизначення індивідів, усвідомленого чи неусвідомлюваного. Згідно з таким підходом, колективні ідентичності інтерпретуються як форми стабілізації самоідентифікацій та солідаризацій індивідів в знаково-символічних комплексах (ідеях, образах, міфах, матеріальних атрибутах, емблематиках, ритуалах тощо), відповідних до умов життєдіяльності спільнот, способів їхньої виокремленості та інтегрованості в суспільстві. Відтак, колективні ідентичності постають структурами зовнішнього соціального світу, інтеріоризація позицій якого в особистісну ментальність відбувається в процесі інтеракцій та в наслідок досягнення принципової згоди, «соціального контракту» між індивідами та їхнього спільного проєкту держави як «сервісного органу» всезагальної волі. При цьому атрибут суб'єктності належить саме індивідам («структури не виходять на вулиці»), перед якими неодмінно постає завдання пошуку актуальних засад, способів і форм солідаризації, усвідомлення, формулювання та реалізації спільної волі, передусім політичної.

Перспективним напрямом досліджень, що має як теоретичне, так і практичне значення, є виявлення різноспрямованих трендів національних ідентичностей, пов'язаних з глобалізацією та локалізацією світового соціального простору – наднаціональних інтеграцій та «етнокультурних ренесансів», адже ними продукується принципово нове смислове середовище «боротьби за ідентичність».

Викладене має бути враховано при розробці методології ідеологічної роботи та національно-патріотичного виховання в Україні, що дозволить убезпечитись від впливу інерцій тоталітарної практики пропаганди та агітації, що при потужності та ефективності була спрямована на формування у індивідів і спільнот ідентифікаційних схем та моделей поведінки, за яких мінімізувалася можливість політичної самоорганізації народів, отже, перетворення їх на націю – єдиного суб'єкта політичного волевиявлення, носія влади, суверена.

З огляду на європейський вибір України семантика дискурсу національно-патріотичного виховання має бути убезпечена від етнографічної редукції та орієнтуватися на змісти громадянсько-державницької національної ідеї, нації як політично організованого народу, фундаментальної цінності прав і свобод людини і громадянина,

суверенітету нації, правової держави та зверхності закону як акту представництва волі нації, громадянської солідарності і спроможності до узгоджених колективних дій із реалізації спільних історичних проєктів.

Список використаної літератури

- 1. Бунаков М. Ю.,** Лукин В. Н. Национализм и национальная идентичность в условиях глобализации: проблемы концептуализации / М. Ю. Бунаков, В. Н. Лукин // *Credo: теоретический журнал*. – 2006. – № 2. – С. 36 – 42. **2. Валлерстайн И.** Конец знакомого мира: Социология XXI века. Пер, с англ. под ред. В. И. Иноземцева / И. Валлерстайн. – М. : Логос, 2004. – 368 с. **3. Гаджиев К. С.** Национальная идентичность: концептуальный аспект / К. С. Гаджиев // *Вопросы философии*. – 2011. – № 10. – С. 3 – 16. **4.** Глобальное сообщество: картография постсовременного мира / Руководитель проекта и отв. ред. А. И. Неклесса / Московская школа геоэкономических и социальных исследований. Вып. 2. – М. : Восточная литература, 2002. – 464 с. **5. Горський В. С.** Історія української філософії / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 2001. – 372 с. **6. Карасев В.** 1991/2004: «две революции» и проблемы украинской идентичности / В. Карасев // *День*. – 9 августа 2005. – № 142. – Электронный ресурс: <http://www.igls.com.ua/analytics/770/?prn=1>. **7. Кузнецов В. Н.** Геокультура: Основы геокультурной динамики безопасности в мире XXI: Культура – Сеть. Монография / Приложение к журналу «Безопасность Евразии» / В. Н. Кузнецов. – М. : Книга и бизнес, 2003. – 512 с. **8. Магочий П.** Українське національне відродження. Нова аналітична структура. Текст виступу Магочі на I конгресі Міжнародної асоціації українців (вересень 1990 р.) / П. Магочий // *Український історичний журнал*. – 1991. – № 3. – С. 97 – 107. **9. Малахов В. С.** Идентичность // *Новая философская энциклопедия: В 4 тт* Под ред. В. С. Стёпина. Т. 4. / В. С. Малахов. – М. : Мысль. – 2001. – С. 78 – 79. **10. Мартьянов В. С.** Контуры постнациональных идентичностей в глобальном модерне / В. С. Мартьянов // *Вопросы политологии и социологии*. – Вып. 2(3), 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://politsocio.uara.ru/ru-ru/issue/2012/02/04/>. **11. Мнения** и взгляды жителей юго-востока украины: апрель 2014 // *Результаты исследования КМИС*. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zn.ua/UKRAINE/mneniya-i-vzglyady-zhiteley-yugo-vostoka-ukrainy-aprel-2014-143598_.html. **12. Монро П.** Телевидение, телекоммуникации и переходный период: право, общество и национальная идентичность. Пер. С. Аникеева / П. Монро. – М. : Изд-во МГУ им. М. В. Ломоносова, 2000. – 336 с. **13. Особливості** української ідентичності. Основні результати опитування // Центр соціальних досліджень «Софія». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://new.sofia.com.ua/page160.html>. **14. Хабермас Ю.** Постнациональная констелляция и будущее демократии / Ю. Хабермас // *Логос*. – Вып. 4-5 (39). – М., 2003. – С. 105 –

152. **15. Хантингтон С.** Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. Пер. с англ. [Philosophy] / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2004. – 640 с. **16. Хантингтон С.** Столкновение цивилизаций. Пер. с англ. [Philosophy] / С. Хантингтон. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – 603 с.

Осьодло В. І., Будагьянц Л. М. Динаміка культурно-ідентифікаційних процесів і боротьба за національну ідентичність українських громадян

У статті аналізується тренди національної ідентичності українців в напрямі посилення її громадянсько-державницьких патернів. Автори наголошують на зміні дослідницьких підходів до проблем національної ідентичності в сучасному соціальному пізнанні. Перспективи подальших досліджень вбачаються у відстеженні та осмисленні впливів глобалізації/локалізації на тренди національно-державницької ідентичності українців. Актуальні проблеми ідеологічної боротьби та національно-патріотичного виховання ависвітлюються в контексті на європейський вибір України із акцентуванням смислового поля республіканських цінностей та прав і свобод людини і громадянина.

Ключові слова: національна ідентичність, нація, національна ідея, суверенітет, ідеологічна боротьба, національно-патріотичне виховання.

Осьодло В. И., Будагьянц Л. Н. Динамика культурно-идентификационных процессов и борьба за национальную идентичность украинских граждан

В статье анализируются тренды национальной идентичности украинском в направлении усиления ее гражданско-государственных паттернов. Авторы отмечают изменении исследовательских подходов к проблемам национальной идентичности в современном социальном познании. Перспективы дальнейших исследований усматриваются в отслеживании и осмыслении воздействий глобализации / локализации на тренды национально-государственного идентичности украинском. Проблемы идеологической борьбы и национально-патриотического воспитания освещаются в контексте европейского выбора Украины с акцентированием смыслового поля республиканских ценностей и прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: национальная идентичность, нация, национальная идея, суверенитет, идеологическая борьба, национально-патриотическое воспитание.

Osodlo V., Budahyants L. Dynamics of cultural-identification process and the struggle for national identity ukrainian citizens

This paper analyzes the dynamics of Ukrainian national identity on strengthening its civil-political patterns. The authors emphasize the changing research approaches to the problems of national identity in the modern social

cognition relevant for both detotalizuyuchymy intentions Post-classical philosophy, and with attempts to overcome outdated stereotypes vector-civilizational typing national identities as 'Western' / civil-political and "central" and "Oriental" / ethnocultural.

Background and logic becoming the national identity of Ukrainian statehood detected correlated with the evolution of the philosophy of Ukrainian national idea of the late nineteenth – early twentieth century. In this case, attention is drawn to ehalitarnist and kontrideokratychnist Ukrainian civil- statist identity that is growing over the past decade . Prospects for further social research are seen in tracking and understanding the impacts of globalization / localization trends in national identity Ukrainian statehood.

Problems of ideological struggle and national-patriotic education coverage in the context of Ukraine's European choice with emphasis on the semantic field of Republican values and the rights and freedoms of man and citizen.

Key words: national identity, nation, national idea, sovereignty, ideological struggle, national-patriotic education.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 316.444:378.14(4)

М. І. Стрюк

МОДЕЛЬ МОБІЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ключовою областю політики в ЄС є розвиток європейського інформаційного суспільства (ЄІС). З самого початку формування ЄІС було тісно пов'язано з розвитком ІКТ, зокрема поширенням Інтернет та мобільних технологій, які безпосередньо сприяли глобалізації, розвитку міжнародного ринка праці, зростанню різних видів індивідуальної мобільності особистості.

З розвитком ЄІС тісно пов'язано розвиток Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) та Європейського дослідницького простору (ЄДП), необхідність інтеграції до яких підкреслено «Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [1]. Огляд напрямів підтримки вищої освіти та останніх звітів Європейської Комісії [14] показує, що ключем до побудови європейського освітньо-наукового простору є мобільність, адже головним проявом спрямованості системи освіти на особистість є створення для будь-якого члена суспільства можливості отримання освіти будь-якого характеру та рівня в будь-який

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 7 (296) жовтень 2015

Частина I

Відповідальний за випуск:
д. п. н., проф. **О. Л. Караман**
к. п. н., доц. **Я. І. Юрків**

Здано до склад. 30.09.2015 р. Підп. до друку 30.10.2015 р.
Формат 60x84 1/8.Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 35,2. Наклад 200 прим. Зам. № 157.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. т/ф: (06461) 2-16-02.
e-mail: luguniv.info.edu@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.